

ЗАПОЧАТКУВАННЯ ВИЩОЇ АГРАРНОЇ ОСВІТИ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ

У статті розглядається досвід підготовки аграрних кадрів у вищих навчальних закладах Великої Британії. Мета даної статті – проаналізувати особливості становлення Королівського сільськогосподарського коледжу в Сайренсестері як засновника в галузі вищої аграрної освіти цієї країни. У результаті дослідження в роботі проаналізовано засади створення Королівського сільськогосподарського коледжу, охарактеризовано освітні потужності ВНЗ, розглянуто специфіку навчального плану, практичних занять, екзаменів, засобів заохочення. Підкреслюється роль даної освітньої інституції в розбудові вищої аграрної освіти.

Ключові слова: аграрна освіта, коледж, заклад вищої освіти, професійна підготовка, теоретичне вивчення, практична підготовка, Велика Британія.

Постановка проблеми. Процеси інтеграції України до Європейського економічного простору спричиняють появу нових вимог до підготовки висококваліфікованих фахівців для всіх галузей економіки, в тому числі й для сільського господарства.

Відповідаючи на виклики сьогодення, в Україні започатковано процес реформування вищої освіти [6] в цілому й аграрної зокрема [8; 9].

Незважаючи на запроваджені заходи, у сфері аграрної освіти існують проблеми, які вимагають вирішення. У зв'язку із зазначеним вище для усунення наявних вад та успішної реалізації реформ доцільно вивчати педагогічний досвід провідних країн світу, зокрема актуальним є дослідження, аналіз, співставлення та осмислення особливостей професійної підготовки аграрних кадрів у навчальних закладах інших країн. Значну зацікавленість викликає досвід Великої Британії у підготовці фахівців для потреб агропромислового комплексу, оскільки ця країна впродовж тривалого періоду посідає провідне місце в цьому секторі, бо має високий рівень якості освіти, значний ступінь інтеграції теоретичних досліджень

та практичних здобутків, відповідність освіти реальним потребам фермерів та агробізнесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальні проблеми становлення аграрної освіти у Великій Британії висвітлено у працях таких британських науковців як: Дж. Тирск, Едв. Дж. Т. Коллінз та ін.; А. Чізброу; П. Браслей; Каррі де Сілва та ін. Цінними є праці вчених, у яких аграрна освіта розглядається в системі вищої освіти Великої Британії, а саме: М. Малдер, Т. Ланц, Г. Васселінк, А. Б'єманс та ін. Особливості підготовки кадрів для потреб сільського господарства цієї країни з'ясовували такі вітчизняні дослідники, як-от: К. Двояшкіна, О. Канівець, В. Манько, І. Чучмій, Т. Іщенко, Н. Костиця та ін.

Однак, роль та вплив окремих вищих навчальних закладів, зокрема Королівського сільськогосподарського коледжу в Сайренсестері, на розбудову системи вищої освіти Великої Британії вивчалася недостатньо.

Мета статті – проаналізувати особливості становлення Королівського сільськогосподарського коледжу Сайренсестера (Cirencester) як засновника в галузі вищої аграрної освіти Великобританії.

Виклад основного матеріалу. Варто зазначити, що формування системи закладів вищої сільськогосподарської освіти Великої Британії обумовлювалось об'єктивними потребами соціально-історичного й економічного розвитку країни й відбувалось у декілька фаз. Британський дослідник А. Чізброу стверджує, що вона була започаткована як ризиковане приватне підприємство, відкриттям сільськогосподарського коледжу в Сайренсестері в 1845 році [2, с. 181].

Потреба вирішувати нагальні проблеми тогочасної економіки в цілому й сільського господарства зокрема спонукала спочатку до створення окремих кафедр і факультетів у вже існуючих навчальних закладах. Цей процес відбувався за ініціативи громадських діячів та організацій. Наприклад, у 1783 р. було створене «Сільськогосподарське товариство Одіхема» (Odiham Agricultural Society) для вивчення коней, а в подальшому з його дослідницького комітету з тваринництва в 1791 р. був сформований окремий суб'єкт – Ветеринарний коледж Лондона. (The Veterinary College of London) [1, с.10]; у 1790 р. за підтримки

«Хайлендського товариства Единбурга» (Highland Society of Edinburgh) була заснована кафедра сільського господарства в університеті Единбурга, яка надавала однорічний курс лекцій на елементарному рівні. Абітурієнти, які були в основному синами фермерів-орендарів, не склали жодних вступних екзаменів. Уільям Дік (William Dick) за підтримки Хайлендського товариства в 1840 р. став першим професором ветеринарних наук. Варто додати, що в 1796 р. розпочала діяльність кафедра економіки сільського господарства в Оксфорді, проте протягом багатьох років тут проводилася тільки одна лекція на семестр, яка мала більш історичний, ніж науковий характер, і стосувалася давньоримського землеробства. У Темплмоїлі (Templemoyle) біля Лондондері (Londonderry) (Північна Ірландія) також існувала Школа сільського господарства.

Проаналізований матеріал свідчить, що британські університети протягом XVIII – поч. XIX ст. почали створювати кафедри для досліджень та надання освіти в галузі сільського господарства. Іншими словами, навчальний заклад у Сайренсестері був не першим аграрним коледжем, заснованим у Британії, однак це був перший заклад, що спробував надавати аграрну освіту на високому рівні. Тут ми маємо вдалий приклад двох характерних рис формального навчання початку XIX ст.: його заохочення завдяки незалежній приватній ініціативі та піклування про наукові знання [2, с. 183].

Заснування коледжу пов'язане з резолюцією, прийнятою на засіданні Фермерського клубу Феїрфорда й Сайренсестера (Fairford and Cirencester Farmers Club) в листопаді 1842 р. після виступу Роберта Джефрейса-Брауна (Robert Jeffreys-Brown) «Переваги спеціальної освіти для сільськогосподарських професій» (Advantages of a Specific Education for Agricultural Pursuits). Спочатку був розповсюджений проспект навчального закладу, а в квітні 1844 р. призначена президія, яку очолив лорд Батерст (Henry, 4th Earl of Bathurst). Останній також став президентом-засновником Коледжу сільського господарства (College of Agriculture) і запропонував ферму площею 400 акрів у довгострокову оренду та суміжне місце для будівництва коледжу в оренду на 99 років.

У березні 1845 р. королева Вікторія підписала Королівську грамоту (Royal Charter), яка надавала установі статус вищого навчального закладу [4]. Цілі коледжу були окреслені в резолюції, прийнятій на зборах, а саме: заклад створювався, щоб нові покоління фермерів могли отримувати настанови та навчання за помірну платню з тих наук, знання яких є важливим для успішного ведення сільського господарства. Ферма мала стати частиною такого закладу. [2, с. 184]

В освітній діяльності значна увага приділялась базовим науковим принципам, що споріднювало цю установу з тогочасними Механічними інститутами. Однак, наявність ферми дала можливість викладацькому складові Коледжу протягом певного часу розвинути систему практичних занять, яка не відрізняється від сучасної, і, звичайно, випереджала рівень викладання, який мав місце на більшості технічних курсів XIX ст.

Однак, як свідчить аналіз фактів, на той час держава недостатньо опікувалась системою формальних освітніх закладів щодо надання сільськогосподарської освіти [5, с. 629].

На початковому етапі члени правління, прагнучи залучитися підтримкою місцевих фермерів, запропонували їм акції коледжу за 30£, кожна з яких надавала власникові право висувати одного учня. З тої самої причини, платня навмисно зберігалася низькою – 30£ на рік. Цього було достатньо, щоб покрити витрати на пансіон. Передбачалося, що робота студентів на фермі буде платнею за їхнє навчання. Цей прорахунок продовжував існувати в аграрній освіті протягом ще багатьох років.

Проте, первинний намір засновників надавати освіту синам фермерів не виправдав сподівань. Перші студенти (20-30 чоловік від 15 до 25 років) були грубими напівосвіченими молодиками, яких відправили на навчання тому, що нічого не могли з ними зробити вдома. І хоча своєю довірою деякі котсволдські фермери підтримали заснування коледжу, проте, як вважає дослідник історії британської аграрної освіти А. Чізброу, заклад був передчасним для тієї соціальної верстви, для якої він створювався [2, с. 184].

Однак, початкова ідея надавати дешеву наукову освіту синам фермерів була актуальною та перспективною. Через рік кількість студентів збільшилась до 108. Багато з тих перших випускників продовжили кар'єру в Колоніальних адміністраціях у справах сільського господарства (Colonial Agricultural Administrations) та на дипломатичній службі (Diplomatic and Foreign Service) [4].

Збільшення витрат на коледж, підвищення платні за навчання, реорганізація менеджменту дозволили до 1882 р. створити засади для розбудови навчального закладу. Освітні потужності були досить значними, а курс – ґрунтовним. Основна будівля включала музей, лекційну аудиторію, бібліотеку, класні кімнати, лабораторії, каплицю, а також студентський гуртожиток і приватні кімнати. Крім того, ще був ботанічний сад, ветеринарна клініка, кузня, майстерні та ферма площею 500 акрів. Остання мала 20 полів, від 10 до 70 акрів кожне, і працювала за норфолкською чотирипольною системою сівозміни. Поголов'я худоби складалося з 500 голів котсволдських овець, а також 16 екземплярів інших порід, племінних беркширських свиней, худоби для відгодівлі та дійних корів.

Відомо, що курс навчання тривав 6 семестрів, 7 – для одержання диплома. Типовий навчальний план для 6 семестрового курсу охоплював заняття за такими дисциплінами як: сільське господарство (розведення худоби та молочне тваринництво, економіка тощо); хімія; бухгалтерська справа; інженерія; фізика; механіка; геологія або ботаніка чи зоологія; ветеринарне лікування та акушерство тощо; креслення. Тут також можна було вивчати сільське господарство Індії та колоній, і багато випускників поїхали за кордон. Крім того, існувало 6 стипендій по 200£ на рік протягом двох з половиною років, запропонованих урядом Бенгалії для корінних бенгальців як факт соціальної значимості та визнання.

На той час в освіті були популярні заохочувальні екзамени як форми заохочення. Наприклад, іспити влаштовувалися щотижня, а також сесійно за минулий рік. У цілому кожного року присуджувалося більше ніж 200 призов у вигляді сертифікатів, книжок і медалей.

Ця система заохочень поширювалась і на оцінювання за практичні досягнення. Призи присуджувалися на кожній сесії за найкращій звіт про роботу

на фермі. Також кожний студент мав вести та подати на екзамен «Щоденник праці» й «Книгу вирощування», які склалися з аналізу культур та худоби на кожному полі. Спочатку студенти старших курсів відвідували й обирали ферми, потім від них вимагалося написання доповідей у змаганні за призи. Для студентів фізична праця на фермі була не обов'язковою, але висока майстерність у різних навичках винагороджувалась.

Для одержання диплома після закінчення сьомого семестру студенти склали екзамен в Королівському Сільськогосподарському товаристві. Ці ретельні глибокі екзаменаци в письмовій та усній формі були запроваджені з 1869 р. Разом з тим, ці іспити піддавались критиці за надмірний ухил до наук, мало пов'язаних із сільським господарством, та недостатню увагу до практичних навичок [5, с. 629]. Проте необхідно підкреслити, що після відмінного складання екзаменів видавався диплом, який уважався найвищою відзнакою в галузі сільського господарства. З 1869 по 1882 рр. цієї відзнаки досягли 28 студентів навчального закладу, що в 1880 р. став університетом.

Цей опис Королівського сільськогосподарського коледжу (університету) підкреслює факт, що установа мала як соціальний та фаховий характер, так і запроваджувала прогресивні освітні методи. Королівський коледж установив модель викладання, навчання та вимог до вищих аграрних навчальних закладів та сільськогосподарських факультетів університетів. Навчальні інституції подібного типу досить швидко поширилися всією країною й могли надавати корисні заняття не тільки в галузі сільського господарства, але й з професійно-технічної освіти взагалі.

Той факт, що заможні батьки були готові відправляти своїх синів у такі навчальні заклади, підтверджує наступна інформація. У 1880 р. інший, дуже схожий коледж відкрився за ініціативи деяких викладачів Королівського коледжу біля Даунтона (Уілтшир) (Downton, Wiltshire). Ректор чітко сформулював їхню політику: «Клас людей, які прийдуть, мають розселити й годувати як джентльменів. Жодна мета не може примусити знизити витрати». За перші 2 роки 20 студентів були підготовлені для праці в колоніях, 14 для занять фермерством, і

12 змогли стати управляючими маєтками або агентами у справах продажу земельних ділянок, інші, ймовірно, були визнані «такими, що не мають задовільних знань» [2, с. 185].

Зрозуміло, що аграрний коледж у Сайренсестері з початку свого заснування розвивався цілком самостійно без втручання й підтримки з боку держави. Проте наприкінці 70-х років XIX ст. в англійському сільському господарстві розпочався період депресії, яка була зумовлена багатьма економічними факторами, в тому числі широким імпортом пшениці з Північної Америки. Стало очевидно, що економічний підйом без фундаментальної реорганізації агропромислової системи в багатьох частинах країни неможливий, а для цього були потрібні освічені й кваліфіковані спеціалісти.

Пошук шляхів подолання кризи розпочався з усебічного вивчення стану сільського господарства та аграрної освіти. Результати цих досліджень були викладені в «Звіті Королівського комітету щодо справ технічної освіти» (The Report of the Royal Commission on Technical Instruction), який охоплював період з 1881 по 1884 рр. і складався з 8 томів. Том II присвячувався сільськогосподарській освіті. Його укладанням займався Г. М. Дженкінс (H. M. Jenkins, F.G.S.) – член Геологічного товариства (Fellow of the Geological Society) з 1863 р., секретар Королівського сільськогосподарського товариства Англії (Royal Agricultural Society of England) з 1868 р.[3].

У світлі цих подій досвід Сайренсестерського коледжу мав першорядне значення. Фахівці цього навчального закладу були залучені до методичної дискусії, яка стосувалася двох принципових питань: по-перше, чи навчання технічним наукам, у даному випадку сільському господарству, має складатися винятково з теоретичного курсу в школі або коледжі, з набуттям досвіду на роботі; по-друге, чи професійно-технічна (аграрна) освіта рівнозначна гуманітарній освіті, яка надавалась виключно засобами чистої математики та мертвих мов. Щодо цих спірних питань Г.М. Дженкінс цитував барона Ю. Лібіха (Baron Liebig), котрий писав: «Я не вірю, що сільськогосподарській практиці можна навчити з професорської кафедри... Те, чому слід вчити в наших школах

та університетах – це наукові принципи, а досвід має зробити решту». Протилежний погляд висловлював професор Райтсон (Wrightson), ректор коледжу в Сайренсестері в 1880 р.: «Нашою метою має бути формування з молодого людини фермера, а не хіміка; поводитись з усіма науками, пов'язаними з сільським господарством, слід як з допоміжними в досягненні цієї головної мети» [2, с. 188].

Необхідно відзначити, що паралельно з'являлися кафедри сільського господарства в деяких нових університетах і коледжах, зокрема, в Бангорі (Bangor), (1888 р.), Лідсі (Leeds) (1891 р.), Даремі (Durham) (1892), Ноттінгемі (Nottingham) та Редінгу (Reading) (1894) тощо.

Декілька аграрних коледжів відкрились на зламі століть, а саме: коледж в місті Уай у Кенті (Wye, Kent) (1894), у Саттон Бонінгтоні в Лестерширі (Sutton Bonington, Leicestershire) (1895), Харпер Адамс Коледж (Harper Adams College) у Ньюпорті в Шропширі (Newport, Shropshire) (1901), Сільськогосподарський коледж Сіл-Хейн (Seale-Hayne Agricultural College) у Ньютон-Абботі в Девоні (Newton Abbot, Devon) (1903) тощо. Крім того було ще два коледжа для жінок: Коледж садівництва (Horticultural College) в м. Свонлей у Кенті (Swanley, Kent) (1888) та Коледж садівництва й сільського господарства (Agricultural and Horticultural College) в м. Стадлей в Уорикширі (Studley, Warwickshire) (1898).

Висновки. Проаналізований матеріал свідчить, що сучасне найбільш поширене трактування сільськогосподарської освіти як системи підготовки фахівців і кваліфікованих працівників для сільського господарства тісно переплітається з ідеєю про аграрну освіту для тих, хто займається професійно сільським господарством.

Проведене дослідження також доводить, що Королівський сільськогосподарський коледж у Сайренсестері відіграв надзвичайно важливу роль у становленні вищої аграрної освіти у Великій Британії. Даний освітній заклад не тільки започаткував системне глибоке теоретичне вивчення та викладання дисциплін, пов'язаних із сільським господарством, але й створив модель для практичної апробації, застосування й удосконалення отриманих знань у польових умовах. Цей дуальний принцип надання вищої професійної освіти, де

теорія обов'язково має об'єднуватись із практикою, перейняли наступні вищі навчальні заклади в галузі аграрної освіти. Інший важливий аспект сільськогосподарської освіти, який підтверджується аналізом діяльності навчального закладу в часи його розбудови, полягає в тому, що знання повинні відповідати потребам суспільства й економіки, також залишається актуальним в умовах сьогодення.

Перспективи подальших досліджень у даному напрямку полягають в тому, щоб проаналізувати, систематизувати, узагальнити й критично осмислити досвід Великої Британії у сфері аграрної освіти. Це в свою чергу дасть можливість приймати більш виважені й коректні рішення щодо реформування української освітньої системи в галузі підготовки професійних кадрів для агропромислового комплексу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Carrie de Silva. A short history of agricultural education and research. Some key places, people, publications and events from the 18th to the 21st centuries / Carrie de Silva. – Newport, Shropshire: Harper Adams University College, 2012. – 102 p.
2. Cheesbrough A. A short history of agricultural education up to 1939 / A. Cheesbrough // *The Vocational Aspect of Education*. – 1966. – Issue 41. – p. 181-200.
3. Obituary – Henry Michael Jenkins, F.G.S. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://journals.cambridge.org>
4. Офіційний сайт Королівського сільськогосподарського університету [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сайту: <http://www.rau.ac.uk>
5. *The Agrarian History of England and Wales: 8 vol.* / Edited by Joan Thirsk. – Cambridge University Press, 1966 –Vol. 7, P. 1 / Joan Thirsk, Edward John T. Collins. – 1967. – 944 p.
6. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
7. Канівець О. Особливості різнорівневої підготовки фахівців у Великобританії / О. Канівець // *Вісник Книжкової палати* – 2010. – № 3. – С. 49-52.
8. Концепція реформування і розвитку аграрної освіти та науки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua>
9. План заходів щодо реалізації Концепції реформування і розвитку аграрної освіти та науки на період до 2015 року [Електронний ресурс] : – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua>
10. Сільськогосподарська освіта [Електронний ресурс] : – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>

РЕЗЮМЕ

Лущик Ю.Н. Организация высшего аграрного образования в Великобритании.

В статье рассматривается опыт подготовки аграрных кадров в высших учебных заведениях Великобритании. Цель данной статьи – проанализировать особенности становления Королевского сельскохозяйственного колледжа в Сайренсестере как основателя в сфере высшего аграрного образования этой страны. В результате исследования в работе проанализированы предпосылки создания Королевского сельскохозяйственного колледжа, охарактеризованы условия для учебы, рассмотрены особенности учебного плана, практических занятий, экзаменов, средств поощрения. Подчеркивается роль Королевского сельскохозяйственного колледжа в развитии высшего аграрного образования.

Ключевые слова: аграрное образование, колледж, высшее учебное заведение, профессиональная подготовка, теоретическое обучение, практическая подготовка, Великобритания.

SUMMARY

Y. M. Lushchyk Organization of higher agricultural education in Great Britain.

Some experience in the field of training skilled personnel for agriculture in the higher educational establishments of Great Britain is taken into consideration in the article.

The aim of the article is to analyze the development of formal education institutions on the basis of the Royal Agricultural College. Special mention is given to the researches of British and national scientists as for agricultural education. As a result of the research the background of the foundation of the Royal Agricultural College (later University) at Cirencester is analyzed. The system of higher agricultural education developed in several phases. Many factors contributed to it. The Royal Agricultural College was the first institution to attempt to provide agricultural education at a high level. It combined two characteristics of formal studies in agriculture in the early nineteenth century: its promotion by independent, private initiative and its concern with basic scientific knowledge. The educational facilities of the College were generous. The peculiarities of the training course, practical training, exams and the system of encouragement for educational and practical achievements are touched upon.

In the conclusion we stated the fact that the Royal Agricultural College at Cirencester had influenced greatly to the establishment and development of some new agricultural colleges because for many years the colleges had followed the example of the Royal Agricultural College in providing training courses which had combined practical with theoretical training for those who had wished to make a career in agriculture and farming. The thing of great importance is the fact that knowledge should be provided to assist in the solution of the nation's economic problems. This experience is useful to Ukraine.

Keywords: agricultural education, college, higher educational establishment, professional training, theoretical studying, practical training, Great Britain.